

RUS ELEŞTİRMENLERİNİN GÖZÜYLE N. GOGOL’ÜN “PALTO”SU

Sevinç Üçgöl

Prof. Dr. Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, sevinc@erciyes.edu.tr ORCID: 0000-0003-0916-0601

Üçgöl, Sevinç. “Rus Eleştirmenlerinin Gözüyle N. Gogol’ün ‘Palto’su”. idil, 111 (2023 Kasım): s. 1798–1803. doi: 10.7816/idil-12-111-02

ÖZ

Rus edebiyatında yaşamı ve edebi sanatıyla yaşadığı dönemden günümüze kadar yoğun ilgiyle dikkatleri üzerine çeken isimlerden biri Nikolay Gogol’dür. 19. yy. Rus eleştirmenlerinden V. Belinski yazarın özgün hiciv sanatını fark eden ilk isimlerden birisi olarak 20’ye yakın makale ve mektuplarında Gogol sanatının özelliklerinden bahseder. Çağdaşları Gogol’ün sanatını çok yakından takip ederek yazdığı her eseri farklı açılardan ele alır, daha sonraki yıllarda da edebiyat eleştirmenleri, yazar ve toplum bilimciler tarafından da bu yoğun ilgi devam eder. Makalede Gogol’ün “Palto” eseriyle ilgili yapılan eleştiri ve yorumlara odaklanılarak 19. ve 20.yy’larda yapılan yorum ve değerlendirmeler incelenecektir.

Anahtar kelimeler: N. Gogol, Palto, Rus eleştirmenlerinin gözüyle “Palto”, Çernişevski, Eyhanbaum, Gukovski

Makale Bilgisi:

Geliş: 5 Ağustos 2023

Düzeltilme: 19 Eylül 2023

Kabul: 26 Ekim 2023

© 2023 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

19. yüzyıl Rus edebiyatına romantik bir yazar, realist bir sanatçı, ince bir hiciv ve öfkeli bir yergi yazarı olarak dahil olan N. Gogol için ölümünden çok kısa süre sonra “deha” diye bahsedilir. Araştırmacı yazar Pavel Fokin “Pürüzsüzler: Gogol” adlı kitabında onu “ölü canların müfettişi” diye adlandırır ve ondan Rus toplumunda en büyük ilgi ve en derin şefkat gören yazar diye bahseder (Fokin, 2008:7). Eleştirmen V. Belinski, Gogol’ü yeni dönem edebiyatının bayrağı ilan ederek şöyle yazar: “Şimdi siz bizim yegâne ilham kaynağınız, benim manevi varlığım, sanata sevgim, sizin kaderinizle sıkı sıkıya bağlıdır: siz olmazsanız benim için yurdumun edebiyat hayatının bugünü ve geleceği bitmiş durumda olacaktır.” (Çernişevski, 1958: 215-216). Çernişevski, Rus edebiyatında yeni bir dönemi “Rus edebiyatının Gogol dönemi” diye adlandırır.

N. Gogol’ün sevilen ve en çok okunan yazarlardan biri olduğu, müzik ve edebiyat eleştirmeni, sanat tarihçisi edebiyat ve sanat duayeni V.A. Jukovski (1783-1852), V.V. Stasov (1824-1906), Rus yazarı, tiyatro ve edebiyat eleştirmeni S.A. Aksakov (1791- 1859), yazar ve şairlerden A.S. Puşkin (1799-1837), İ.S. Turgenyev (1818-1883), F.M. Dostoyevski (1821-1881) gibi dönemin tanınır isimlerinin mektup, günlük ve benzeri kaynaklarında da görülmektedir. Gençlerin Gogol’ü taklit ederek saçlarını onun gibi kestirmeleri ve yazarın giyim tarzını taklit ederek gömlek giymeleri toplumda bile “Gogol kültürü”nü yerleştiğini göstermekteydi. Sert mizacıyla bilinen Çar I. Nikolay (1825-1855)’ın “Müfettiş”in gala gösterisine katılması, oyunda kahkahalarla gülmesi, kısa süre sonra ise yayınlanmasına izin vermesi N. Gogol’ün sanatının önemsendiğini göstermektedir. N. Gogol’ün üst düzey dini çevrelerce de maddi ve manevi olarak desteklendiği bilinmektedir. Yazarla ilgili yorumlarda Gogol sanatının farklı ve çeşitli açıları yer alsa da her kesin günlük yaşamı “doğal bir biçimde yansıtmaya” düşüncesinde birleştiği görülmektedir. Amaçları, Gogol’ün gerçekçi yöntemini sürdürerek “insanlarla birlikte toplumu da ortaya koymaktır” (Olca, 2003: 75). Rus yazarları ve sanat dünyası insanı irdeleme sürecinde nedenlere ulaşmaya çabaladılar, “insanın niçin şöyle değil de böyle olduğunu nedenlere bağlamaya” uğraştılar. Doğalci okul, ‘babası’ Gogol, kuramcısı ise V. Belinski olan ve 1840’lı yıllara doğru Rus edebiyatında ortaya çıkıp varlığını 1850’lere kadar sürdüren bir edebiyat topluluğuydu (Olca, 2003: 77). Dostoyevski, “Gogol’ün paltosu kaybolan memur hakkındaki fıkradan korkunç bir trajedi yarattı ve onu bizlere sundu” der (Zolotuski, 2009: 278). Fransız eleştirmen Eugene-Melchior de Vogüé’nin Rus Doğalcılık Okulu üzerine konuşmasında Dostoyevski’nin “Hepimiz Gogol’un Palto’sundan çıktık.” Sözlerine vurgu yapması hem yazarın hem de bu eserin önemine işaret etmektedir.

Gogol’ün “Palto’su

Tanınmış araştırmacı ve Gogol’ün biyografi yazarlarından V.İ. Şenrok (1853—1910), N. Gogol’ün farklı konu ve içeriklerden bahseden “Burun” (1832-1833), “Neva Bulvarı” (1833-1834), “Portre” (1833-1834), “Bir Delinin Hatıra Defteri” (1834), “Palto” (1836-1842) eserlerini “Petersburg Hikayeleri” diye adlandırır ve ilk kez 1924 yılında ayrı kitap halinde yayımlar. Öyküleri birbiriyle birleştiren mekân olarak Petersburg dikkat çekmektedir (Üçgöl, 2018).

Kronolojik olarak son sırada yer alan “Palto”yu Gogol’ün ilk başta “Paltosunu Çaldırılmış Olan Memurun Hikayesi” ve sonra sadece “Palto” (Шинель) diye adlandırdığı, ayrıca kahramanın soyadını da ilk başta Tişkeviç olarak adlandırdığı daha sonra Başmaçkin olarak değiştirdiği bilinmektedir.

Sadece Rus edebiyatında değil dünya edebiyatında da isminden bahsettiren bu hikâyenin konusu nedir? Akaki Akakiyeviç isimli bir memurun eskimiş paltosunun yerine yenisini almak için gösterdiği çaba ve gayretlerine yer verilen bu hikâyede, kahraman bin bir zorlukla yeni palto alır ve bir şanssızlık yüzünden gece evine dönerken onu çaldırır. Bu durumun üzüntüsüyle kahrolur, yetkili kişilerden paltonun bulunması konusunda yardım ister, bu isteği sonuçlanmayınca yatağa düşer ve ölür. Bundan sonra şehirde, köprü ve caddelerde bir hayaletin dolaştığına dair söylentiler ortaya çıkar ve onun talebine bigâne olan yetkilinin paltosunun üzerinden çıkarılıp alındıktan sonra tüm hikâyeler gibi bu da unutulup gider.

Rus Eleştirmenlerinin Gözüyle “Palto”

Eleştirmen P. Annenkov (1813-1887)’a göre Gogol, “Palto”nun konusunu av düşkününü bir memurun bin bir zorlukla biriktirdiği parayla tüfek alıp Fin körfezindeki ilk avlanmasında silahını suya düşürüp kaybetmesi ve evine geri dönüp yatağına uzanıp bir daha uyanmaması ile ilgili anlatılan gerçek bir fıkradan esinlenerek yazmıştır (Annenkov, 1928: 61). Fıkradan esinlenerek mizahi bir hikâye olarak yazıldığı algılanan eserin satır aralarındaki keskin hiciv hemen fark edildi. Çernişevski’ye göre Gogol olaylara eleştirel bakışını çok maharetle sanatına yansıtmak, ciddi konuların mizah ve hiciv boyutunu edebiyata taşımakla tanınmış ve onun objeye eleştirel bakışı kendisinden sonraki haleflerini de etkilemiştir, ama aynı durum Griboyedev için söz konusu olmamıştır. “Akıldan Bela” eseri okunmuş ama Griboyedov tarzı devam ettirilmemiş ve bu anlamda bu eser yalnız kalmıştır. Çernişevski edebiyatta Gogol’ün eleştiriye ön plana çekerek hiciv boyutuna taşıdığını ve kendinden sonraki yazarlar üzerinde iz bıraktığını vurgular. “Puşkin’in

‘Onegin’indeki hiciv ışıltıları ve Griboyedov’un “Akıldan Bela”sındaki muhteşem Philipsayağı¹ öfkeli unsurlara rağmen, eleştirel yaklaşım Gogol’dan önce edebiyatımızda ikincil bir rol oynamaktaydı.” (Çernişevski, 1958: 216). Nitekim Gogol tarzında yazma 20. yy. sonlarına kadar ve halen bu veya diğer şekilde etkisini sürdürmektedir. Gogol’un “Palto”sunu farklı bir yaklaşımla eleştiren N. Çernişevski (1828-1889), “Gogol, Akaki Akakiyeviç’in herhangi bir eksikliğinden bahsediyor mu?” diye sorar ve kendisi de sorusunu şöyle yanıtlar:

Hayır, Akaki Akakiyeviç kesinlikle haklı ve iyi birisidir; tüm talihsizliği, kaderine yön veren insanların duyarsızlığı, bayağılığı ve kabalığından kaynaklıdır. Akaki Akakiyeviç’in çaresizliğiyle dalga geçen meslektaşları ne kadar kaba ve iğrenç! Üstleri ne kadar da suç teşkil edecek derecede dikkatsizler, onun içinde bulunduğu kötü duruma değinmiyor, ona yardım etmeyi umursamıyorlar! Akaki Akakiyeviç, insan zulmünden acı çekiyor ve ölüyor. Dolayısıyla Gogol ondan farklı bir tonda bahsetseydi kendisini alçak olarak görürdü. Ama sonra Akaki Akakiyeviç’e yardım etmenin gerçekten mümkün olup olmadığına karar verin. Tabii ki şunları yapabilirsiniz: Ona normalden daha büyük bir ödül verirsiniz, üzerindeki çok eskidiğinde ona yeni bir palto verebilirsiniz. Yapılabilir şeyler bunlar. Ama yapılan da buydu. (Çernişevski, 1958: 216)

Çernişevski eserde Akaki Akakiyeviç için müdürünün desteğini, onun konumunu ve maaşını yükseltmesini, arkadaşlarının aralarında palto için para toplamalarını, en azından bu yöndeki destek olma arzusu, gayret ve çabalarını, onu partiye davet etmeleri gibi eylemleri göstererek aslında çevresindekilerin Akaki Akakiyeviç’e çok da duyarsız olmadığını söyler.

Tüm bu iyi dileklerin ve iyiliklerin Akaki Akakiyeviç’i ne yoksulluktan ne aşağılanmadan ne de sefil bir ölümden kurtarmadığını mı söyleyeceksiniz? - Elbette öyle ama bunun için kim suçlanacak? Akaki Akakiyeviç’in hayatını iyileştirmek gerçekten mümkün müydü? ... Lütfen söyleyin bana, Akaki Akakiyeviç’in yaşadığı felaketlerin ve aşağılanmaların nedeni kimdi? Kendisi, yalnızca kendisi. ...Sonuçta Akaki Akakiyeviç komik bir aptaldı (URL 1).

Gogol’un sanatına değer veren Çernişevski’nin “Palto” adlı eseri bu denli eleştirmesinin birçok nedeni vardı. Bir devrimci demokrat olarak Çernişevski, eserle ilgili sert bir dil kullanarak şöyle der:

Görüyorsunuz, Akaki Akakiyeviç’in pek çok kusuru vardı, nasıl yaşadıysa ve öldüyse böyle yaşaması ve ölmesi gerekiyordu. Tamamen cahil ve tam bir aptaldı, aciz ve zavallı. Her ne kadar hikâyeye bu amaçla yazılmış olmasa da bunun böyle olduğu açıkça görülüyor. Gogol neden Akaki Akakiyeviç hakkındaki açığa çıkardığımız gerçeğin bu kısmına – onun olumsuz yönlerine doğrudan değinmiyor? Nedenini biliyoruz. Eğer bu gerçek, zavallılığı nedeniyle şefkati hak eden Akaki Akakiyeviç’e fayda sağlamayacaksa, onun hakkındaki tüm gerçeği söylemek gereksizdir ve vicdansızlıktır. Onun hakkında ancak ona sempati uyandıran şeyleri söyleyebilirsiniz (URL 1).

Burada Akaki Akakiyeviç’e acımak yerine onun gibilerinin kendileri için hiçbir şey yapamaz oldukları gerçeğini fark etmesini sağlamak, ona acımak, yardım etmek ve destek olmak için seferber olmanın gereksizliğini söyler. Farklı bir yol izlenirse, yani kusurlarından bahsedilirse ona duyulan şefkatinin zayıflaması söz konusu olur diyen Çernişevski, onun bu durumuna sessiz kalınmasını eski yazarların halka karşı tutumuna benzetir. O hikâyede halkın ancak üzüntü veren ve pişmanlık uyandıran, ancak şefkatten de faydalanabilecek Akaki Akakiyeviç şeklinde karşımıza çıktığını söyler. Dönem yazarlarının halktan tıpkı Gogol’un Akaki Akakiyeviç hakkında yazdığı gibi bahsettiğini ileri süren Çernişevski, eserde tek bir sert veya kınayıcı kelimenin olmayışını, bütün eksikliklerin saklandığını, gölgelenip üzerinin örtüldüğü sadece umursanan şeyin kahramanın mutsuz olmasını eleştirir:

Bakin ne kadar uysal ve sorumsuz, hakaretlere ve acılara nasıl boyun eğiyor! Bir insanın hakkı olan her şeyi nasıl da inkar etmek zorunda kalıyor! Ne kadar mütevazı arzuları var! Bize büyük bir saygıyla bakan, en ufak bir yardım için, en önemsiz ilgi için, bizden tek bir nazik söz için bize sınırsız minnet duymaya hazır olan bu mazlum yarattığı tatmin etmek ve mutlu etmek için hangi önemsiz faydalar yeterli olabilir! Bay Grigoroviç ve Bay Turgenyev’in halk hayatından tüm taklitçileriyle birlikte hikayeler okuyun- bunların hepsi Akaki Akakiyeviç’in “paltosunun” kokusuna iyice doymuş durumda. (Çernişevski, 1974, URL 1)

Gogol’un kahramanına sert biçimde yaklaşan ve onu birçok kişisel özellikleri nedeniyle eleştiren Çernişevski, Gogol’un aslında dönemin bir panoramını bir kişinin üzerine taşıdığına vurgu yapmakta ve onun sanatını bu yönüyle takdir etmektedir.

Araştırmacı O. Kalaşnikova, Çernişevski’nin sert eleştirisi hakkında şöyle yazar: “Mükemmel, uyumlu, iyilik ve ışık dolu sanatın vücut bulmuş hali olarak Puşkin’i, insana acımasız, neşesiz, hicivci görüşe sahip Gogol ile karşılaştıran “Çernişevski partisi” ve “estetik” eleştiri taraftarları arasındaki tartışmanın nesnesi haline gelen yine Gogol’un sanatıdır. Sıradan bir hal alan “Puşkin-Gogol” antitezi, 20. yüzyılın başlarında Gogol’u ‘yıkım dehası’ olarak adlandıran V. Rozanov’un eserlerinde yankılanmaktadır”

¹ Antik Yunan hatip Demosthenes’in Makedon Kralı Philip’e karşı yaptığı konuşmalar kastedilerek kullanılan bir ibare. (Y.N.)

(Kalaşnikova, 2016. URL 2).

1860'larda da benzeri durumun "organik eleştiri" ilkelerini, sanatçının gerçeklikle "doğrudan" ve "dolaylı" ilişkisi teorisi üzerine kuran Apollo Grigoriev'in de hicivsellik eşsiz bir örneği olarak Gogol'un "Palto" hikayesine yöneldiğinden bahseden Kalaşnikova, Gogol'de yazarın kendi tabiriyle, hayatın "rahatsız edici" tasvirlerini, sanatçının tahrişe değil, gerçeklikle doğrudan, dolaysız ilişkisine ve "gerçeğin açık bir anlayışına" dayanan sanatla karşılaştırarak "sinir bozucu" bir hayat tasviri yaptığını söyler. Araştırmacıya göre, "Palto", Rus edebiyatının hümanist ve hicivsel gelişim çizgileri olan Puşkin ve Gogol'ü bir kez daha ayırmıştır

(Kalaşnikova, 2016. URL 2)

Kalaşnikova, Gogol'un çağdaşlarının küçük, fakir bir memura duyulan sempati ve onun anlamsız şeylere adanmış yaşamını tasvir eden "Palto"yu hem övdüklerini hem de aşağıladıklarını, onların Rus edebiyatının gelişimindeki yeni bir aşamanın -"Gogol döneminin"- başladığını fark etme noktasında hemfikir olmalarına rağmen bunun iyi mi yoksa kötü mü olduğu konusunda anlaşamadıklarını yazar (Kalaşnikova, 2016. URL 2).

Edebiyat bilimci B. Eyhanbaum (1886-1959) "Gogol'un 'Palto'su Nasıl Yapıldı" adlı makalesi sadece yazarın değil Şiir Dilini İnceleme Derneği'nin (OPOYAZ'm) (Şen, 2015:101) en önemli ve parlak belgelerinden birisi olarak anılmaktadır. Yayımlandıktan sonra bir edebiyat bilimi klasiği gibi kabul gören bu çalışmanın sadece Rusya'da değil onun sınırlarının ötesinde de filoloji görüşlerinin gelişimine katkı sağladığı bilinmektedir. Biçimcilere karşı görüşte edebiyatçıların bile ilgisini çeken bu çalışmada Eyhanbaum'un argümanları ağırlıklı olarak eserin dili üzerinedir. O, eserde ilginin konuya yoğunlaştığını ve yazarın dil oyunlarının arka plana itildiğine dikkat çekerek burada L.Tolstoy'un "Anna Karenina" için söylediği karmaşık "bağlantı labirentleri"nin göz ardı edildiğine vurgu yapar. Eyhanbaum, "Palto"yu konu ve anlam açısından inceleyen eleştirmen ve edebiyat bilimcilerine "Gogol de her halde L.Tolstoy'un Anna Karenina eleştirmenlerine verdiği 'Onları kutluyorum ve emin bir şekilde onların benden daha fazlasını bildiklerini (qu'il en savent plus long que moi) düşünüyorum" cevabının aynısını söylediler" der. (Eyhanbaum, 1927. URL: <https://www.opojaz.ru/manifests/kaksdelana.html>) Eyhanbaum yazısında Gogol'un tüm anlatısının kelime oyunu-cinas üzerine kurguladığını, basit bir fıkranın gizli absürt, bir grotesk düzeyinde okura sunduğunu örneklerle açıklar. Kahramanın soyadının ilk Tişkeviç'den Başmaçkin'e değiştirmesinden başlayarak farklı pasajlarda kelime oyununun çeşitli türlerini Gogol sanatının önemli özelliği olarak okura sunan Eyhanbaum, eserin didaktik veya hicivsel bir amaçla değil, gerçeklikle oynamak, olağan psikolojik ve mantıksal ilişkiler ve bağlantıların ayrıştırılması ve serbest dolaşımı için alan açmak amacını ön plana alır. Eyhanbaum düşüncelerini şu şekilde özetler:

Akaki Akakiyeviç'in manevi dünyası (böyle bir ifadeye izin veriliyorsa) önemsiz değildir (bu, Belinski tarafından hipnotize edilen saf ve duyarlı edebiyat tarihçilerimiz tarafından ortaya atılmıştır), ancak fantastik bir şekilde kendi dünyasına kapalıdır. Bu dünyanın kendi kanunları, kendi değerleri var. Bu dünyanın yasalarına göre, yeni bir palto görkemli bir olaya dönüşüyor. (Eyhanbaum, 1927. URL 3).

Eyhanbaum'a göre Gogol'un "Palto"sunda grotesk, kelime oyunları, komik sözler ve ifadeler ile komik bir masalın arka planında ortaya çıkıyor. Ardından ise yeni bir melodramatik açıklama, okuru o ana - "insancıl" yere geri döndürüyor: "Ve Petersburg, sanki oraya hiç gitmemiş gibi Akaki Akakiyeviç'siz kaldı. Sıradan bir sineğin iğneye takılıp mikroskop altında incelenmesine izin vermeyen, kimse tarafından korunmayan, kimsenin sevmediği, kimsenin ilgisini çekmeyen, doğal bir gözlemcinin bile dikkatini çekmeyen bir yaratık ortadan kaybolup saklandı." (Eyhanbaum, 1927. URL 3: <https://www.opojaz.ru/manifests/kaksdelana.html>)

Eyhanbaum'un makalesinde biçimci bir yaklaşımla konunun ne olduğundan daha fazla aktarımındaki özellikler irdelenmekte ve Gogol'un tekrar edilmez anlatım sanatı ve üslup özellikleri maharetle yorumlanmaktadır.

20. yy. edebiyat bilimci ve eleştirmeni G.A. Gukovski (1902-1950) "Realizm ve Gogol" adlı çalışmasında Gogol'de konuların hareket halinde olduğundan, onun sanatındaki en basitleştirilmiş kısa formülden - üç döngünün ilişkilendirilmesinden bahseder: bunlardan birincisi iyilik; ikincisi kötülüğe karşı mücadelede iyilik; sonuncusu ise kötülüktür. (Gukovski, 1959: 374-375).

Gukovski'ye göre yazar ilk döngüde - "Akşam Toplantıları"nda, halkın özgür bir insan hayali idealini, insanların güzel yaşamı, yeryüzünde olası yaşanabilecek günlük şeyleri çizdi ve anlattı. Burada naiflik, masum ve saf çizgiler olsa da halk şiirine yansıyan yaşam normlarıyla uzlaşım vardı. Gukovski konuyla ilgili devamında şunları söyler:

"İkinci döngüde, 'Mirgorod'da Gogol, kendi yaşadığı dönemin hem idealle hem de insanla çatışan boyutunu resmetti: Taras ve Ostap timsalinde onların ideali, aşağılık yaşam tarzı tarafından ihanete uğradı, insan İvan Nikiforoviç gibi birisine, hayat boş bir uğraşa, şiir bayağılığa dönüştü. Bu döngünün iki yüzü var: Olabileceklerin göz kamaştırıcı tablosu ve var olanların acımasız resmi.

Son olarak, St. Petersburg öykülerindeki üçüncü ve son döngüde Gogol artık ideali tasvir etmiyor; tablodaki tüm alan artık çarpıtmalarla, şiirin ve yaratıcılığın ölümüyle, Rus adamındaki yüceliği ezen

bayagılık ve alçaklıkla doludur; işte Gogol’ün öfkeyle reddettiği sosyo-toplumsal deneyimin bir tablosu. Daha önce olduğu gibi Gogol, talihsiz, zavallı insanların ruhlarının derinliklerinde, onların büyük olan her şeye- yeniden dirilme olasılığına umudun gizlendiğini biliyor; toplumsal yalanlara karşı öfke ve nefret dolu sözlerle yeniden canlanmayı daha da tutkuyla vaaz ediyor. Ama ahlaki bir yeniden doğuşu delilikte, ölümden sonraki sürede tasvir ediyor. Umutsuzluk ve Gogol’ün kendinin de manevi ölümüne, bir çöküşe zaten yakın. Onun son çığılığı, çağdaşlarına yaptığı son çağrılar giderek onu umutsuzluğa sürüklüyor. (Gukovski, 1959: 374-375). Gogol’ün Petersburg Hikayeleri arasında en fazla tanınan ve ünlenen “Palto”nun Rus okuru ve tüm Rus kültürü üzerinde yarattığı izlenimin çok büyük olduğunu vurgulayan Gukovski, “Palto”nun “Müfettiş” ve “Ölü Canlar”dan sonra Doğalcı okulun bayrağı konumunda olduğunu belirtir (Gukovski, 1959: 374-375).

Gukovski, “Palto” adlı eserin bu derece ustaca olmasındaki en önemli sebeplerden birini, Akaki Akakiyeviç’in imajının, adaletsiz bir toplumsal düzen tarafından ezilen ve korunmaya muhtaç olan bir insanın sembol haline gelmesinden kaynaklandığını belirtir. (Gukovski, 1959: 346).

Gukovski, yazarın Şevirev’e (27 Nisan 1847) yazdığı mektubundaki şu sözlerle dikkat edilmesini ister: “İnan ki bir Rus’u öfkelenmezsen konuşturamazsın. O hep yan yatacak ve bir yazarın, (söylendiği gibi) hayatını uzlaştıracak bir şeyle kendisini memnun etmesini talep edecektir” (Gukovski, 1959: 346). Gukovski burada Gogol’ün “hayatla hesaplaşan” bu kitapları küçümsediğine vurgu yapar.

Gukovski, “Palto”da verilen tavizler, çekinceler ve kamusal kötülüğe yönelik sert saldırılardan uzaklaşma olduğuna dikkat edilmesi gerektiğini şu sözlerle ifade eder:

İnsanı Akaki Akakiyeviç durumuna getiren topluma yazarın yaklaşımında çok fazla öfke, lanet değil, merhamet talebi vardır. Gogol, toplum tarafından çarpıtılan insanoğlunun gereksinimlerinden - Bulba’nın yaşam gücü, özgürlüğü, eşitlik uyumu - vaz geçmeye hazırdır; kendisini bir insan için asgari, hatta tek bir şeyle, hatta bir ufak sıcaklıkla, tabiri caizse, bir paltoyla, ilgiyle, küçümseyerek sınırlamaya hazırdır. ‘Beni rahat bırak, neden bana hakaret ediyorsun?’- bu sözlerle, ‘bir şeyin merhamete meyilli olduğu duyuldu’- Gogol’ün kendisi böyle söylüyor. (Gukovski, 1959: 348)

Sonuç olarak “Palto” sosyal ve toplumsal adaletsizlik ve acımasız düzeni eleştirmektedir. Gogol’ün “Palto” eserine bakacak olursak bu eser, yazarın susmuş ve sönmüş vicdanları uyandırma mesajı gibi algılanabilir mi? Karamzin, Puşkin tarafından gündeme getirilen daha sonra Dostoyevski ve diğer yazarlarca zenginleştirilen “küçük insan” galerisinde yer alan Gogol’ün Akaki Akakiyeviç’i nasıl bir sıralaması olur sorusuna “en önde” cevabı verilebilir. İnsanların kişisel özelliklerine göre değil, rütbe, makam ve sosyal konumlarına göre değer görmesi burada sivri bir dille tasvir edilmektedir. Sosyal ve manevi sorunları okura çarpıcı detaylarla gösteren Gogol, eserde bir taraftan insanı bir Akaki Akakiyeviç yapan dönemin koşullarını sert dille eleştirir, diğer taraftan ise bu yaşamın içindeki “küçük insanların” karakteristik bireysel özelliklerini maharetle gözler önüne serer. 19. ve 20. yüzyıl yazar ve eleştirmenlerinin çalışmalarında tekrar edilemez tarzı ve üslubuyla Gogol sanatının yüceliğine vurgu yapılmaktadır. Yazarın sıradan konuları dil, anlatım güzelliği ve etki gücüyle yüksek edebi zevke hitap eder konuma getirdiği eleştirmenlerin ortak uzlaştıkları görüş sayılabilir. İncelenen yazılarda eserin eleştirisinde farklı yorumların bu veya diğer siyasi veya sosyal görüşe sahip kişiler tarafından her zaman olduğu şekilde okunmadığını, Gogol sanatının satır araları ve satır altında iletilen mesajlarını daha itinalı ve derin bir altyapı gerektirdiği izlenimi edinilmektedir. Bu anlamda Rus edebiyatının halen en gizemli ismi diye adlandırılan Gogol ve onun edebi sanatına dair tartışmalı ve çelişkili görüşler devam etmektedir.

Kaynaklar

Annenkov, Pavel. *Literaturniye vospominaniya*. Academia, 1928. URL:

http://imwerden.de/pdf/annenkov_vospominaniya_academia_1828_text.pdf (Erişim tarihi: 12.09.2023)

Belinski, Vissarion. *Pis'mo k Gogolyu*. Moskva: Hudojestvennaya literatura, 1936.

- Cafer, Şen. Dilbilim Okulları. 2015. S. 91-114. <https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/12/20151215Cafer%20%C5%9Een%20-%20Dilbilim%20Okullar%C4%B1.pdf> (Erişim tarihi: 23.09.2023).
- Çernışevski, Nikolay. Ne naçalo li peremeni? (Rasskazı N. V. Uspenskogo. Dve çasti. Spb. 1861 g.) N. G. Çernışevski. Sobraniye soçineniy v pyati tomah. Tom 3. Literaturnaya kritika Biblioteka "Ogonek". Moskva: Pravda, 1974. URL: http://az.lib.ru/c/çernyshewskij_n_g/text_0270.shtml (Erişim tarihi: 12.09.2023).
- Çernışevski, Nikolay. Oçerki gogolevskogo perioda russkoy literaturı: (Otrıvki) // A. S. Griboyedov v russkoy kritike: sbornik st./Sost., vstup. st. i da, 1974.
- Çernışevski, Nikolay. Oçerki gogolevskogo perioda russkoy literaturı: (Otrıvki) // A. S. Griboyedov v russkoy kritike: Sbornik st. / Sost., vstup. st. i primeç. A. M. Gordina. Moskva: Goslitizdat, 1958.
- Eyhenbaum, Boris. Kak sdelana "Şinel" Gogolya./B. M. Eyhenbaum. Literatura: Teoriya. Kritika. Polemika. Leningrad: 1927. URL: <https://www.opojaz.ru/manifests/kaksdelana.html> (Erişim tarihi: 12.09.2023)
- Fokin, Pavel. Bez glyantsev. Gogol'. Moskva: Amfóra, 2008.
- Gogol, Nikolay. Palto. Koridor, 2020. Çev. U. Büke. Editör: S.Üçgül
- Gukovski, Grigori. Realizm Gogolya. Moskva-Leningrad: Hudojestvennaya literatura, 1959.
- Kalaşnikova Ol'ga. Şinel' i yego sovremenniki // N. V. Gogol' i yego literaturnoye okrujeniyeye : sb. nauch. st. po materialam Mejdunar. nauç. konf. VIII Gogolevskiyeye çteniya. Moskva: 2016. URL: http://old.domgogolya.ru/storage/documents/readings/08/kalashnikova_o_1_-_shinel_i_ee_sovremenniki.pdf (Erişim tarihi: 23.09.2023).
- Olçay, Türkan. Rus Edebiyatında Doğalcı Okul. İstanbul: Edebiyat Fakültesi yayınları, 2003.
- Üçgül, Sevinç. Çeviride Sözdizimi Sorunları: Türkçede Nikolay Gogol'un "Palto'su. *İdil*, 2018, cilt / volume 7, sayı / issue 511463 DOI: 10.7816/idil-07-51-19 URL: www.idildergisi.com (Erişim tarihi: 12.10.2023)
- Zolotusski, Igor'. Gogol'. (Jizn' zameçatel'nih lyudey: ser. biogr.; vıp. 1170). Moskva: Molodaya gvardiya, 2009.

URL 1: (Çernışevski, 1974 URL: http://az.lib.ru/c/çernyshewskij_n_g/text_0270.shtml)

URL 2: http://old.domgogolya.ru/storage/documents/readings/08/kalashnikova_o_1_-_shinel_i_ee_sovremenniki.pdf).

URL 3: <https://www.opojaz.ru/manifests/kaksdelana.html>)

N. GOGOL'S "OVERCOAT" IN THE EYES OF RUSSIAN CRITICS

Sevinç Üçgül

ABSTRACT

One of the names in Russian literature that has attracted great attention with his life and literary art from his time until today is Nikolay Gogol. 19th century V. Belinski, one of the Russian critics, was one of the first names to notice the author's original satirical art and mentions the characteristics of Gogol's art in many of his articles and letters. His contemporaries followed Gogol's art very closely and evaluated each work he wrote from different angles, and this intense interest continued in the following years by literary critics, writers and social scientists. In the article, the comments and evaluations made in the 19th and 20th centuries will be examined by focusing on the criticisms and comments made about Gogol's work "The Overcoat".

Keywords: N. Gogol, The Overcoat, "The Overcoat" through the eyes of Russian critics, Belinsky, Chernyshevsky, Eyhanbaum, Gukovsky